

„Społeczna gospodarka rynkowa” - hasła i rzeczywistość

Włodzimierz Markowski

Człowiek – główny podmiot w gospodarce...

Czym jest „społeczna gospodarka rynkowa?”. W swoich założeniach jest to forma ładu gospodarczego, która stawia człowieka jako główny podmiot w gospodarce (wskazuje na to przymiotnik -„społeczna”), zaś wybór kierunku i form działania gospodarczego jest nie skreślony i wynika jedynie z zaspokajania potrzeb społecznych regulowanych jedynie za pomocą równowagi podaży i popytu (wskazuje na to przymiotnik- „rynkowa”)

W takim rozumieniu, gospodarka nie jest celem samym w sobie - bo to człowiek gospodaruje w celu zapewnienia sobie egzystencji. Gdy podstawowe potrzeby egzystencjalne takie jak jedzenie , ubranie, mieszkanie są zaspokajane, wówczas człowiek może skupić się na zaspokojeniu potrzeb „wyższego rzędu” takich jak korzystanie z dóbr kultury, troska o zdrowie, turystyka i uprawianie sportu , nauka lub angażowanie się w różnego rodzaju inicjatywy społeczne. Głównym celem gospodarki jest więc zaspokojenie materialnych potrzeb człowieka, co stanowi o jej służebnym charakterze. Zatem polityka gospodarcza nie może być postrzegana jako jedna z dziedzin działalności politycznej, lecz musi być częścią szerszej pojmowanej polityki społecznej.

Polityka społeczna powinna tworzyć bądź umacniać taki system społeczno-gospodarczy , by stosownie do istniejących możliwości gospodarczych (cywilizacyjnych) stworzyć każdej jednostce warunki do spełnienia jej osobistych celów życiowych (samorealizacji).Wymaga to istnienia przejrzystych reguł gry ekonomicznej oraz przejrzystego, jednoznacznego i konsekwentnie stosowanego prawa. Im wyższy jest poziom etyki wśród uczestników gry gospodarczej tym łatwiej zaistnieją warunki dla funkcjonowania społecznej gospodarki rynkowej.

Wyżej wymienione założenia społecznej gospodarki rynkowej pozostają w ostrej sprzeczności z obecną pragmatyką polityki gospodarczej polegającej na podporządkowaniu wszystkich sfer życia „logice gospodarki i ekonomii” . W praktyce określenie „logika gospodarki i ekonomii” oznacza szczególną dbałość o interesy wielkich korporacji finansowych i przemysłowych.

Niewiele ma to wspólnego z personalizmem chrześcijańskim.

Fundamentami społecznej gospodarki rynkowej są : wolność, bezpieczeństwo ekonomiczne (socjalne), wydajność oraz ochrona środowiska naturalnego .

W praktyce społeczno-gospodarczej te fundamentalne zasady pozostają niekiedy we wzajemnym konflikcie. Sztuką polityki społeczno-gospodarczej jest więc znalezienie , w określonych warunkach gospodarczych i cywilizacyjnych, optymalnych rozwiązań prawnych i decyzyjnych mając na uwadze te wszystkie wektory.

Wolnościowy system społeczno-gospodarczy respektuje i wspiera zasadę nieskreślonego rozwoju osobowości i prawa do samostanowienia. Przejawia się to przez wolność konsumpcji, wyboru miejsca pracy bądź wyboru prowadzenia

działalności gospodarczej. Z zasady nie skrepowanego rozwoju i podmiotowego traktowania człowieka wynika zasada równości traktowania poszczególnych podmiotów gospodarujących wobec prawa oraz w relacjach z poszczególnymi organami władzy. Ma to istotne znaczenie, bowiem społeczna gospodarka rynkowa nie redukuje organów władzy do roli nocnego stróża, lecz zakłada funkcjonowanie silnego, świadomego swych celów państwa, które nie traci z pola widzenia dobra powszechnego i które gwarantuje zasadność gospodarczej i społecznej funkcji, jaką pełni konkurencja.

Potrzebne jest tutaj takie ustalenie ramowych warunków funkcjonowania gry gospodarczej, aby jednostka w swym dążeniu do realizacji własnych egoistycznych interesów jednocześnie służyła dobru wspólnemu.

Aby zapewnić optymalną alokację czynników produkcji przy jednoczesnym stworzeniu warunków udziału w dobrobycie szerokim warstwom społeczeństwa gospodarka musi działać na zasadach konkurencji. Ingerencja państwa powinna być ograniczona i wynikać jedynie z wcześniej ustalonej formuły polityki kształtującej porządek ekonomiczny, to znaczy z jednoznacznego określenia przy jakich „warunkach brzegowych” państwo podejmie interwencję w formie działania bezpośredniego bądź wprowadzi zmiany do obowiązującego prawa. Wiarygodność silnego państwa polega na trwałym i konsekwentnym stosowaniu wcześniej ustalonych reguł prawnych, gospodarczych i społecznych przynajmniej w średnim okresie czasu (to jest 4 do 8 lat), zaś w przypadku zagadnień dotyczących bezpieczeństwa socjalnego i rozwoju (systemy emerytalne, oświata, ochrona zdrowia, badania naukowe, polityka demograficzna) w okresie długim (powyżej 15 lat).

Państwo, które dba o zachowanie konkurencyjności w gospodarce powinno konsekwentnie realizować zasadę bezpośrednich relacji ekonomicznych i informacyjnych organów władzy każdego szczebla ze wszystkimi podmiotami gospodarującymi. Posługiwanie się w tych relacjach pośrednikami w postaci innych podmiotów gospodarczych (banki, OFE, doręczyciele pism i przesyłek od organów władzy i inne), automatycznie ceduje na te podmioty część uprawnień władczych i stawia je w pozycji uprzywilejowanej, choćby informacyjnie, w stosunku do pozostałych.

Stabilna polityka społeczno-gospodarcza wpierająca swobodę konkurencji rynkowej stwarza dogodne warunki dla inwestycji i to takich, które są długofalowe i cechują się wysokim poziomem technologicznym. Daje to możliwości ekonomiczne dla prowadzenia skutecznych działań na rzecz bezpieczeństwa ekonomicznego szerokich warstw społecznych.

Zatem społeczna gospodarka rynkowa jest modelem realizowanym na fundamencie wolności.

Aby wolność miała realne podłoże ekonomiczne państwo powinno dbać o **bezpieczeństwo ekonomiczne szerokich warstw społecznych** a zarazem każdego człowieka.

Bezpieczeństwo ekonomiczne, pojmując wężej – socjalne, jest wyrazem zasady głoszącej uniwersalną dostępność dóbr dla wszystkich ludzi. Nie oznacza to jednak postulatu zniesienia własności prywatnej, lecz odzwierciedla przekonanie, że ład gospodarczy i społeczny, w sposób sprawiedliwy, winien umożliwić wszystkim

ludziom partycypację w postępie cywilizacyjnym i społecznym.

Bezpieczeństwo ekonomiczne ma uwzględniać wszystkie horyzonty czasowe : krótko, średnio i długoterminowe.

Istnieje potrzeba jednoznacznego określenia przez silne państwo jakie rodzaje środków osłonowych mają zastosowanie w poszczególnych przedziałach czasowych i czego dotyczą. Trudno bowiem zakładać, że system emerytalny będzie zmieniał się co rok lub co 3- 4 lata. Natomiast formy wsparcia dla osób bezrobotnych w takim przedziale czasu mogą ulegać zmianom w zależności od aktualnego stanu budżetu i bieżących rozwiązań gospodarczych. Jeszcze inaczej winna być prowadzona polityka demograficzna , która obejmuje oddziaływaniami wszystkie okresy czasowe.

Mają na nią bowiem wpływ zarówno rozwiązania dotyczące systemu emerytalnego, jak również perspektywy rozwoju osobistego a także aktualna sytuacja na rynku pracy i dostępność do zasobów mieszkaniowych. Analogicznie , jeśli chodzi o horyzonty czasowe, powinno być traktowane bezpieczeństwo socjalne związane z ochroną zdrowia a także z dostępem do wiedzy.

Szczególnie istotne jest zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego osobom starszym , które wchodzi w wiek emerytalny. Jest to możliwe przez wprowadzenie systemu emerytalnego opartego na zasadach społecznej gospodarki rynkowej.

W ostatnim okresie wiele kontrowersji budzi zarówno funkcjonowanie systemu emerytalnego jak i zmiany w jego funkcjonowaniu wprowadzane przez państwo rzekomo z powodów demograficznych to jest „starzenia się społeczeństwa” . Głoszone przyczyny tych zmian, wydaje się , nie mają żadnego uzasadnienia merytorycznego. Faktem jest wprawdzie , że gdy wprowadzano system emerytalny na zasadzie długu pokoleniowego (umowy międzypokoleniowej) to stosunek ilości osób w wieku produkcyjnym do ilości emerytów był znacznie większy , jednakże w tym samym czasie wydajność pracy wzrosła wielokrotnie szybciej. Po prostu beneficjenci tego wzrostu wydajności pracy nie chcą się podzielić korzyściami z tymi , którzy głównie się do tych efektów ekonomicznych przyczynili. Ponadto jednostronne naruszanie wielopokoleniowej umowy społecznej przez państwo w sposób zasadniczy narusza jego wiarygodność i zabiera społeczeństwu jakiegokolwiek poczucie bezpieczeństwa ekonomicznego w czasie obecnym i w dalszej perspektywie. Efektem tego jest emigracja ekonomiczna oraz rozbudowa szarej , a nawet czarnej strefy gospodarczej.

Istnieje więc potrzeba wypracowania takiego systemu emerytalnego, który byłby wiarygodny i dawał poczucie bezpieczeństwa socjalnego a ponadto w jasny i przejrzysty sposób określał zobowiązania państwa wobec tych, którzy to państwo przez szereg lat utrzymywali, stawiając ich w pozycji konkretnego wierzyciela a nie żebraka. System ten powinien również, w sposób odczuwalny, preferować utrzymanie korzystnych proporcji demograficznych w społeczeństwie. Zróżnicowanie wysokości świadczeń powinno również wynikać z poziomu zadłużenia, które państwo , w sposób obligatoryjny, zaciągnęło od osoby wypracowującej emeryturę na świadczenia dla wcześniejszych emerytów. Ponadto powinna być możliwość preferowanego do określonego poziomu własnych , dobrowolnych oszczędności kapitałowych na zabezpieczenie finansowe osoby po jej przejściu na emeryturę.

Z powyższych założeń wynika potrzeba skonstruowania systemu emerytalnego, w skład którego, w różnym stopniu, będą wchodziły następujące elementy finansujące świadczenie emerytalne :

- emerytura minimalna na poziomie podstawowego bezpieczeństwa socjalnego, która będzie finansowana przez budżet państwa,
- emerytura wynikająca z umorzenia, w momencie uzyskania prawa do emerytury, obligacji emerytalnych, które nabywała przymusowo osoba w trakcie swojego zarobkowania, w określonej ustawowo wielkości,
- emerytura alimentacyjna będąca ustawowo określonym procentem zarobków poszczególnych dzieci osoby uposażonej, a traktowana przez państwo jako ulga podatkowa tych dzieci; niedobór podatkowy wynikający z tej ulgi w części lub w całości będą pokrywały podmioty zatrudniające te osoby.
- środki finansowe pozyskiwane z własnych oszczędności lub lokat kapitałowych osoby uposażonej, których gromadzenie było na zasadach zmniejszenia podstawy do opodatkowania w określonym ustawowo limicie finansowym.

Tego rodzaju przebudowa systemu emerytalnego wydaje się być koniecznością.